

INDERST I EN VESTLANDSFJORD.

SOMMERBREV TIL "LØRDAGSAVISEN" FRA SVEN GJESDAHL.

av Reidar Frafjord

Slik lød tittelen i brevet som kom på trykk i den daværende, kjente avisen i Kristiania, *Tidens tegn*, den 21. august 1920. Brevet tilkjennega på en krenkende måte et nedlatende og harselerende bilde av menneskene i Frafjord som forarget mange. Det avstedkom i hvert fall at lærer, senere overlærer ved Våland Skole, Peter Molaug (1877-1953), kvasset pennen og kom med et tilsvaret i Stavanger Aftenblad den 29. september, som jeg skal komme tilbake til.

Når det gjelder Sven Gjesdahl, var han født i Halden 05.11.1895 der faren, Paul Gjestdahl fra Finnøy, var residerende kapellan. Han ble senere prest i Kristiania. Broren, Paul (1893-1969), var den kjente forfatteren og gjennom mange år, journalisten og teaterkritikeren i Dagbladet.

Da Sven Gjesdahl skrev brevet sitt, var han tydeligvis på besøk hos laksefiskerne i "Engelskhuset". Han var da 25 år og stud.jur., men døde i Kristiania allerede to år senere, 21.09.1922, av en hjertelammelse.

Jeg har via bibliotekets fjernlån fått tilsendt artikkelen til Sven Gjesdahl på mikrofilm. Her er det enkelte sekvenser som nesten er uleselige, men i store trekk har jeg forsøkt å skrive av artikkelen etter datidens rettskrivning:

Frafjord i juli.

Fra Høgsfjord bøier ret vest-øst Frafjord ind. Den er en typisk vestlandsfjord. Trang med høie fjelde på begge sider. Inderst i fjordbunden ligger Frafjorddalen. Det lyder næsten frækt at kalde den en dal, den er ikke mere end en forsænkning mellem fjeldene som steilt hæver seg op paa begge sider.

Selve dalen er 5 km lang, og godt og vel 500 meter tvers over. Inderst inde skraaner den opover mot fjeldene som liksom lukker sig sammen, saa dalen faar form av et kjæmpestort øsekar.

I dalbunden gaar lakselven. Den er dalens stolthet og gjør, at opsitterne kan tjene en liten ekstraskilling ved siden av noten og smalerne.

En maaned midt paa sommeren kommer saa engelskmanden og kaster med sin flue, mens bygdefolket stadig fylles med forundring over den

menneskelige enfold. "At dette kan være noget", mener noteieren, og tænker paa sine bedste "stæng", hvor tusen tønder brisling paa en gang er forvandlet fra havets frie skabninger til hermetik.

Men engelskmanden og de norske sportsfiskere tænker sit. De har kjæmpet sine timelange kampe med laksen. De vet hvad det ligger av spænding i dens mange spræl, og hvilken fin musik snelleduren kan være for fiskerens øre. – Hvad laksen selv tænker er ikke godt at si, men det er kanskje ikke det dummeste.

For længe siden var der en skolelærer i bygden. Han repræsenterte civilisationen og den høiere kultur. Nænnu er der ingen. Den gamle drog og ingen ny har fundet plassen god nok for sig. Den nye slegt blir mer fordringsfuld. Det kan forresten være det samme med hele lærdommen. At passe noten og smalerne og hyppige poteter skal der ingen stor regnekunst til, og læsefærdigheten er ogsaa nærmest overflødig. En mand i bygden kan altid læse og han kan fra aviserne berette, jorden endda er rund og at avholdsfolket gjør nye fremstøt paa alle fronter. Mer behøver de brave indvaanere ikke for at kunne glædes.

Landhandleren har kaffe, sukker, petroleum og mel at sælge fra en kjelder. Omsætningen er ikke stor. Det er væsentlig kaffe det gaar paa. Der er ingen "avholdenhet" i den vestlandske kaffenydelse.

Men la mig Ikke glemme det viktigste. Træsskofabrikken. Nogen fabrik i moderne forstand kan man jo ikke godt kalde det brunmalte skur, hvor skobundene forfærdiges, men den repræsenterer da bygdens industri. Den er litt utenfor det andet. Den er likesom ikke ment i dalen. Den er lagt der, mens det andre er kommet av sig selv.

Og træsko er blit bygdens skotøi. En postaapner har brune støvler fra Stavanger. Et par kvindfolk, som har været "ute og tjent", har et par sorte, men ellers vandrer befolkningen træskobenet omkring. Selv jentene, som lørdagskvelden drar lange veiene arm i arm indtil de finder et langtspyttende karfolk, som slaar an med en av dem, klaprer træskobenet forbi. De kommer ikke fort frem, men de vet hvad de gaar til og tar ikke flugt nødvendig....

Om sommeren er dalen deilig. Den eier en egenartet stemning. Den har sin egen musik fra fjeldbækkerne som styrter sig kaate nedover skraaningerne, snart filtret op i smaa sølvstriper av vinden som tar fat, snart et eneste hvit baand i stille veir. Det er fra myrer og smaa fjeldvand bækkerne kommer. Smaa tilsig slaar sig sammen til en bæk for liksom at bli til noget, og ha følge nedover de 600 m. De skal falde mot dalbunden, for alle at forenes i lakseelven, som tar like hjertelig imot dem alle. Den er den store og overlægne – langveisfareren – som gjerne kan være nedladende og vise venlighet, den vet den blir ikke mindre for det – tvertom.

Slik er dalen og fjeldene og vandet. Slik har det sæt ut i umindelige tider, slik vil det gaa fremtiden i møte....

Laksefiskernes faktotum er Thomas. Han raker sig kun ved fuldmaane og er fylt med megen visdom om almanakkens og maanens mystik. Han vet naar det er godt at fiske, og naar en bør hvile. Alt kan han se og læse sig til av almanakken.

Hele hans liv er viet laksen. Engang i den graa oldtid var han som bygdens andre folk. Han giftet sig og artet sig bra. Men fik snart laksens fortryllelse over sig. Laksen gik ham i blodet, saa han lot andet fiske, poteter og smaler fare sin egen sjø, og overtok overoppsynet i lakseelven. Det var makelig, og mer interessant. Efterhvert blev han for doven til andet arbeide og fik opnavnet Thomas Ladejarl til Fraffjord.

Naar engelskmanden kommer, tar han sig av "misserne" og indvier dem paa et forbløffende engelsk i laksefiskets mysterier. Han forklarer dem om snelden og fluen. Om den lyse flue og den mørke flue. Og fremforalt om kamptaktikken. Om at det vigtigste ikke er at faa laksen paa kroken, men at kjæmpe med den til den utmattet lar sig fange ind i Thomas's hov.

Det er ikke gjort paa en dag at bli laksefisker. Og Thomas er vel heller ikke den aller beste pædagog. Hans engelske sprog er kanske ikke ganske som de indfødtes, men med gebærder og brokker, lader og stæng gjør han sig smaat om sen forstaaelig. "Oh yes", mener "missen" og tror hun er fuldlært, men tiden viser hende, at kun gjennom timelange kampe lærer man laksen at forstaa.

Laksen! En majestæt blant fiskene. Kanske litt sur og grinete i munden, men med en hale som faa gjør den efter.

Men Thomas er ikke alle i bygden. Der er hvitskjæggede og graaskjæggede, der er folk uten skjægg og der er kvindfolk og barn. De yngste lever efter skolelærerens avgang i den uhyggeligste uvidenhet om alt mellem himmel og jord, om det enkleste i geografien, om Vesuv og Sahara eller historiens mange korstog! Da ser de paa en med store og forvildende øine, hvis de overhodet fæstaar dette mystiske sprog, som kun er fjærnt beslægtet med dialekten fra Fraffjord. Igaar traf jeg en som ikke engang kjendte Løvlands navn!

Uvidenheten grasserer grænseløst. Ikke engang kjende ham som har født Norge på nyt med navne. Og barnet lot ganske uinteressert og sa "han!" Jeg ga ganske tapt og prøvet ikke engang med Abraham- endskjønt man skulde forutsætte navnet agtet og æret. Slik kan den største profet være ukjendt i sit eget land.

For en uvidenhet. Hvad gjør det om alle landets poteter raatner naar bare Bestum faar et urnorsk navn? Hvad veier alle vestlandske smaler mot at amt er blit til fylke? Men – slik er menneskene i fjordbunden.

I dag har laksen ikke villet bite. Alle de kast den ihærdige laksefisker har gjort har været ganske forgjæves. Han har lokket den litt overfor fossen, men laksen har ikke vist seg. Uinteressert har den vel ligget bak sin sten og ikke giddet delta i daarskapen. Den har nok set fluen i luften, men er blit træt

av at hoppe, blit kjed av at bite. Hvorfor skal denogsaa frivillig opgi sin frihet for at overgaa til kokelaks eller røkelaks?

Den erfarne fisker har ruslet hjem paa sine store sjøstøvler. Og Thomas har gaat bar med stangen, hoven og "kleppen". - Det er flom, mener laksefiskeren, vi kunde likegodt blit hjemme!

Men Thomas vet bedre beskjed. Han har set firetal og andre mystiske tegn i almanakken. Og dem kjender nok laksen ogsaa til. Og forresten er det det med maanen ogsaa. Man maa akte vel paa ny og næ skal en bli noe til fisker.

Saa er der ikke andet at gjøre end at tænde snadden ute paa altanen. Litt efter litt mørkner det og bare over os, høit oppe, er skyerne endda rødbremmet av solen. Og den fjerne dur av lakseelven i strykene, og fjeldbækkerne som ikke kjender forskjel paa dag og nat, men like ufortrødent renner nedover skraaningene som de gjør i alle tider.

Sven Gjesdahl

(Avskrift av innlegg i "Tidens Tegn", 21.08.1920, v/Reidar Frafjord)